

Б.ЯВУУХУЛАНГИЙН “ТУУЛЫН ШУГУЙ” ШҮЛГИЙН АНГЛИ БОЛОН ОРОС ОРЧУУЛГЫН УТГА ДҮЙЛГЭЦ

Н.Оюун-Ундраа²⁰² (МУИС, ШУС)

Н.Оюунзаяа²⁰³ (МУИС, ШУС)

Товч утга: Энэхүү өгүүлэлдээ Бэгзийн Явуухулангийн “Туулын шугуй” алдартай шүлгийн эхийг Саймоны англи орчуулга, Карпунины орос орчуулгатай жишиж тулгасан болно. Уг шүлгийн англи болон орос орчуулгыг монгол эх шүлэгтэй нь тулгаж задлан шинжилснээр монголоос англи руу орчуулах орчуулгын онолын зарчмын асуудлыг боловсруулах, практик үйл ажиллагааг сайжруулахад тус дөхөм үзүүлэх зорилготой юм.

Түлхүүр үгс: Утга зохиолын орчуулагч, орчуулгын онол, орчуулгын алдаа оноо, утга дүйлгэц, үг оноолт, уран яруу хэрэглүүр

Б.Явуухулангийн уран бүтээлд “Хүн төрөлхтөний оюуны урлагийн мөнхийн сэдэв болсон хайр дурлал, онгон сэтгэлийн дуулал нэгэн томоохон бүрэлдэхүүнт хэсэг болж байдаг”¹ –ийн тод жишээ бол “Туулын шугуй” шүлэг билээ.

Найрагчийн алдартай энэ шүлгийг “Туяа” сэтгүүлийн 1960 оны гуравдугаарт анх хэвлэж байжээ. Хэл бичгийн ухааны дэд эрдэмтэн Д.Ёндон энэ шүлэгт гарах “мөнгөн аяга шиг гар” гэсэн адитгалын талаар “...аяга гар хоёр гадна талаасаа төсөөгүй боловч ус устгах “үүргийн” нь талаас зарчмын хувьд адилтгаж болох тул уран сайхны үүднээс амжилттай адилтгал болжээ. Цааш нь “мөнхийн усыг уусан юм шиг танхил чамтай амьдрахсан” гэж уянгын баатрын эрхэм нандин хүслийг илэрхийлэхдээ нийтийн мэдэх домог үлгэрийн (мифология) ойлголтыг (мөнхийн ус) ашигласнаар уг шүлэгт бүр ч эрч нэмсэн байна”² гэж бичсэн байдаг.

БНСЧСУ-ын Братислав хотод словак хэлээр хэвлэсэн шүлгийн түүврийг энэ нэрээр хэвлэн гаргажээ. Шүлгийн бадгийн шадын тоогоор уг шүлэг нь дөрөвт шүлэг буюу катрен бөгөөд “монгол яруу найрагт маш эртнээс энэ дөрөвт шүлэг шүлгийн бадаглалын гол зүйл болж иржээ”³. Харин Саймон 2009 онд англи хэл рүү орчуулан “Mongolian verse, the collected poems of Begziin Yavuuhulan” (Монгол шүлэг, Бэгзийн Явуухулангийн түүвэр шүлэг) номдоо хэвлүүлэн гаргасан байна. Одоо шүлгийн эхийг англи орчуулгатай нь тулгаж үзье. Энэ нь уг шүлгийн англи орчуулгын хоёр дахь хувилбар нь юм.

Шүлгийн эхний бадаг буюу

²⁰² МУИС, ШУС, ГХСТөвийн багш, докторант

²⁰³ МУИС, ШУС, ХУС-ын европ судлалын тэнхим, докторант

Туулайн гүйдэл шиг салхинд

Туулын шугуй найгана.

Уулын согоо шиг хүүхэнд

Хайрын сэтгэл дасна.- гэсэн мөрийг Саймон,

In the wind like the running of hares,

Sways the spinney on the Tuul,

And a loving mind becomes accustomed to the girls,

They are like mountain deer – гэж орчуулжээ. Хэрвээ эдгээр мөрийг

МОНГОЛЧИЛБОЛ,

Туулайн гүйлт шиг салхинд

Туул голын шугуй найгана

Дурласан бодол охидуудад дасна

Тэр охид маань яг уулын буга шиг – гэсэн үг юм.

“Туулайн гүйдэл шиг салхи” гэсэн уран дүрслэлийг Саймон туулайн гүйлт шиг салхи буюу the running of hares⁴ гэж утгачилан орчуулжээ. Энэ үг оноолт нь утгын хувьд сайн дүйцэж байна гэж хэлж болохоор байна. Б.Явуухулан гуай шүлэгтээ салхиний хурдыг туулайн гүйдэлтэй зүйрлэж хэлсэн бол англи хэлэнд ч мөн адил энэ зүйрлэлтэй утга дүйцэхүйц, бас л туулайтай холбон салхийг дүрсэлсэн сонгодог зүйрлэл байдаг байна. Айсан туулай шиг салхи буюу the wind like a scared rabbit⁵ гэж хэлдэг байна. Гэхдээ шүлгийн эхийг хадгалах, манай үндэстний сэтгэлгээний ялгаатай, онцлог талыг илтгэн харуулах мөн англи хэлэнд шүлгийн эхэд байгаа тэр чигээр нь буулгахад ойлгомжтой байгаа учраас the wind like a rabbit’s hop буюу туулайн дэгдэлт (харайлт) шиг салхи гэж орчуулахад буруудаад байх зүйлгүй мэт.

Ийм нийлэмж үгийн утга нь шалтгаан болон үүсэх дагалдалын холбоотой байдаг. Манай монгол хэлэнд шууд үр дагалдалаар илэрхийлсэн байхад англи хэлэнд шалтгаанаар нь дүрслэн хэлжээ. Өөрөөр хэлбэл айсан туулай дэгдээд алга болох нь ойлгомжтой юм.

Уулын согоо шиг хүүхэн – гэсэн уран дүрслэлийг They (the girls) are like mountain deer буюу тэр охид маань яг уулын буга шиг гэж оноосон байна. Согооуг нь буга гэдэг амьтны эм хүйстэйг нь хэлдэг байтал Саймон яагаад ч юм охидыг эр бугатай зүйрлэн хэлсэн нь хүйсний хувьд ч тэр гоо сайхны тал дээр ч тэр огт авцалдахгүй оноолт болжээ. Уг нь англиар согоог doe гэж хэлдэг. Ер нь согоо гэдэг амьтнаар оросууд бүсгүй хүний гуалиг бие галбир эсвэл шалмаг хурдан шинж чанарыг зүйрлэж хэлдэг бол францчууд сайхан бүсгүйг согоотой зүйрлэдэгжээ.

Мөн хайрын сэтгэл гэдэг хоршоо үгийг дурласан бодол (оюун санаа) гэж оноосон нь бас л хачирхалтай санагдаж байна. Яагаад сэтгэл гэдэг үгийг заавал бодол (оюун ухаанаар) адил утгатай болгон орчуулсныг үг оноолтын хувьд оновчтой болсон гэж хэлэх аргагүй байна.

Хайр гэдэг сэтгэл болохоос ухаан биш. Харин хайрын сэтгэл дасна гэсэн мөрийг a loving mind becomes accustomed to the girls буюу дасах гэдэг үгийг becomes accustomed to гэж оноожээ. Үгийн сангийн шууд утгаараа энэ үгс нь дасах, зохицох гэсэн үг мөн боловч энэ тохиолдолд заавал иймэрхүү хэтэрхий

өргөн дэлгэр нийтлэг хэрэглэгддэг, жижүүрийн үгсийн оронд арай өөр үгээр, энэ утгыг илүү сайхан гаргаж чадах, хүний хайр дурлалын эмзэг нарийн мэдрэмжтэй холбоотой утга зохиолын хэрэглээний үгээр оноож болох мэт санагдана. Ийм утга бүхий үгс англи хэлэнд маш олон байдаг.

Ер нь англи хэлэнд зөвхөн хайрлах дурлах мэдрэмжтэй холбоотой боловч утга болон хэрэглээний хувьд нарийн ялгаатай, хайрын хүч эхэндээ сул юм уу хүчтэй, цаг хугацааны хувьд богино юм уу урт удаан хугацааны турш үргэлжилсэн, түр зуурын сонирхол шохоорхол, ая талтай байх, таалагдах, таалж эхлэх, сэтгэл татагдах, дур булаах, сэтгэл алдрах, дурлах, сэтгэл дасах, цагийн эрхээр дасан дурлах, сэтгэлийн жолоо алдрах, хөл алдан гүйх, унаж үхэх, араас нь гүйх, дурлалын гал юмуу оч асах юмуу бадрах, галзууртлаа дурлах, ухаан сүнсгүй дурлах, дурлалдаа шатах, дурлалдаа сохрох, мансуурах, нүдний цөцгий мэт хайрлан хамгаалах, нандигнах, шүтэн бишрэх, урхидах, илбэдэх, (санаатай) дурлуулах, эргүүлэх, сээтэгнэх, өдөх, хоргоох гэх мэт утга санааг илэрхийлсэн хуучирсан болон орчин цагийн хэрэглээний зөвхөн зөвхөн үйл үг гэхэд зуу гаруй байна.⁶

Тэгэхдээ дээрхи үгсээс энэ тохиолдолд хамгийн сайн тохирох үг нь дасан дурлах гэдэг утга бүхийнийлэмж үгс болох *wrapped up in*⁷ байж болно.

Одоо харин Г.Карпунин⁸ энэ шүлгийн эхний бадагийг яаж орчуулсныг эх шүлэгтэй нь тулгаж үзье.

Эхний бадгийг Карпунин,

*Птичьи веселые речи,
Ласковые ветерки...
Наши далекие встречи
В роце у Толы-реки.*

Милая, только отказом

Ты мое сердце не рань.

Вот оно замерло разом,

Как боязливая лань – буюу монгол хэлнээ орчуулбал,

Шувууны хөгжилтэй шулганаан

Ялдам сэвэлзүүр салхи

Туул голын шугуй дахь

Бидний эртний уулзалтууд

Хонгор минь, татгалзаж л

Зүрхийг минь битгий шархлуул

Үргэмхий согоо шиг

Зүрх минь яг зогсох гээд байна – гэсэн байна.

Түүний орос орчуулгын энэ хувилбарыг “Туулын шугуй” шүлгийн орчуулга гэж хэлэхэд үнэхээр бэрхтэй ажээ. Осолтгүй л, Туулын шугуйд болсон ч юм шиг, болж байгаа ч юм шиг үйл явдлын тухай өгүүлж байвч, эх шүлгийн гол утга санаатай дүйцэх ганц ч мөр үүнд алга байна. Мөн эх шүлгийн нэг бадаг нь дөрвөн мөрөөс бүтсэн катрен шүлэг байсан боловч Карпунины орос орчуулгад хоёр дахин их мөр буюу найман мөр болон сунжирчээ.

Хоёрдугаар бадаг буюу,

Хээрийн салхинд Туул минь
Тахийн зоо шиг бидэрлэнэ.
Хайрын хүчинд сэтгэл минь
Тэнгэрийн заадас шиг гэрэлтэнэ –гэсэн мөрийг Саймон,
*Speckled in the strong winds,
My Tuul is like a wild takhi,
And my mind shines like the horizon
With the power of love* –буюу монголчилбол,

Хүчтэй салхинд бидэртэн
Миний Туул яг зэрлэг тахь шиг
Хайрын хүчинд миний бодол
Тэнгэрийн заадас шиг гэрэлтэнэ –гэж англи хэлнээ орчуулжээ.

Дээрхи орчуулгаас харахад эхний мөрөнд байгаа хээрийн салхийг Саймон хүчтэй салхи, гуравдугаар мөрөнд байнаа сэтгэл гэдэг үгийг мөн л mind буюу оюун бодол гэсэн утгатай болгон өөрчилжээ. Харин эхний хоёр мөрийн утга нь Хүчтэй салхинд бидэртэн, Миний Туул яг зэрлэг тахь шиг байна болж хувирсан байна. Өөрөөр хэлбэл, эх шүлэгт Туул голын бидэрлэхийг тахийн зоотой зүйрлэсэн бол орчуулган дээрээ тахийн зоо гэдэг утга нь гээгдэн шууд тахьтай зүйрлэн орчуулжээ. Уг нь энэ дүрслэлийг to speckle like the spines of a takhi гэж буулгаж болно. Мөн тахь гэдэг амьтан уулаасаа зэрлэг тул wild гэдэг үг илүүц болсон байна. Гурав болон дөрөвдүгээр мөрний тухайд сэтгэл гэдэг үгийн оноолт л байж боломгүй эсрэг утгаараа ончгүй оноогдсон л болохоос бусад үгийг шууд үгсийн сангийн утгаар нь оноож, эх шүлгийн утгыг ч мөн гажуудалгүй яг л тэр хэвээр нь буулгаж чадсан байна.

Карпунин энэ бадгийг,

*He проживу ни минуты
Я без тебя под луной.
Милая, ну почему ты
Так поступаешь со мной!*

*Солнце вдали догорает,
Вьются туманов дымки.
Сердце мое замирает*

В роце у Толы-реки –буюу хэрвээ эдгээр мөрийг монгол руу орчуулбал,

*Саран дор би чамгүйгээр
Нэг мөч ч амьдарч чадахгүй
Хонгор минь, чи яагаад
Надтай ингээж харьцана вэ!
Алсад нар шингээж байна,
Манан будан хуйларч байна.*

*Туул голын шугуйд
Зүрх минь яг зогсох гээд байна* –гэсэн байна.

Түүний орчуулга хэлбэр дүйлгэцийн хувьд эх шүлгийнхээс хоёр дахин урт болж сунжрахдаа утгын хувьд ч тэр эх шүлэгт огт байхгүй шинэ санаа түрэн

орж иржээ. Өөрөөр хэлбэл, орчуулгад зайлшгүй баримталбал зохих эх шүлгийн гол утга санаа ул мөргүй устаж, цоо шинэ шүлгийн бадаг орос хэл дээр бичигджээ гэж хэлэхээс өөр аргагүй байна.

Гуравдугаар бадаг буюу,

Гүнзгий амьсгаа авмаар

Тал шиг бүсгүй чи юм

Гүнд нь хангинах дууны

Эгшиг нь миний сэтгэл юм –гэсэн мөрийг Саймон,

You are a woman like the steppe,

You would breathe deeply,

And my mind is a song's

Melody, ringing in the depth –буюу монгол руу орчуулбал,

Чи бол тал шиг бүсгүй

Чи гүнзгий амьсгаа авдаг.

Гүнд нь цуурайтах дууны аялгуу нь

Миний бодол юм –гэсэн байна. Орчуулгаас харахад эх шүлгийн

эхний хоёр мөрөнд байгаа гүнзгий амьсгаа авмаар, тал шиг бүсгүйг шууд тал газартай нь бүсгүйг адилтган, тиймээс л тэр бүсгүй нь гүнзгий амьсгаа авдаг гэсэн утгатай болгон, эх шүлгийн санааг гуйвуулж орчуулжээ. Уг нь шүлгийн зохиогч эдгээр мөрөөрөө хайртай бүсгүйнхээ гоо сайхныг шүүрс алдам гэсэн далд утгаар илэрхийлж байгаа болов уу. Өөрөөр хэлбэл гүнзгий амьсгаа авмаар байгаа “хүн” нь дурласан хархүү нь болохоос сайхан бүсгүй нь өөрөө биш юм.

Харин сүүлийн хоёр мөрний утга, сэтгэл гэдэг үгийг л *my mind* буюу оюун бодол болгож орчуулснаас өөрөөр эх шүлгийн утгыг гажуудуулсан зүйл огт алга байна. Мөн цуурайтах гэдэг үгийг *to ring* буюу утга зохиолын хэллэгээр дуу нь хадах, хангинах гэдэг үгээр оноосон нь тун оновчтой болжээ. Энэ бадгийг Карпунин яаж орос хэл рүү орчуулсан болохыг эхтэй нь тулгаж үзье. Тэрээр энэ бадгийг,

Ты превзошла красою

Все луговые цветы,

Только, увя, добротою

Не отличаешься ты.

Солнце вдали догорает,

Вьются туманов дымки.

Сердце мое замирает

В роце у Толы-реки –буюу монголчилбол,

Гоо үзэсгэлэнгээрээ чи

Нугын бүх цэцэгсийг ч хол давжээ.

Гэвч харамсалтай нь чи

Сайхан сэтгэлээрээ ялгарсангүй.

Алсад нар шингээж байна.

Манан будан хуйларч байна.

Туул голын шугуйд

Зүрх минь зогсох гээд байна –гэж орчуулсан байна.

Өөрөөр хэлбэл, Карпунины энэ бадгийн орчуулга нь мөн л бусад бадгуудыг орчуулсантай яг адил эх шүлгийн утгыг үндсээр нь өөрчлөн өөрөө зохиож бичжээ.

Ер нь сайн орчуулагч хүн сайн уран бүтээлч байдаг болохоор хэлбэрийн хувьд эх шүлгийн хэлбэрт баригдалгүй орчуулах тохиолдол байдаг. Үүний нэгэн тод жишээ нь академич Ц.Дамдинсүрэн гуайн орчуулсан “Олег цэцний дуулал” юм. Ц.Дамдинсүрэн гуай энэ орчуулгынхаа талаар “миний санаанд үгийг нэмж хасах гайгүй хэрэг, утгыг нэмж хасвал гэмтэй хэрэг. Үг ба өгүүлбэрт халдаж болно, гол утгад халдаж болохгүй” гэж үзээд “Олег цэцний дуулал”-ын хэв журмыг яаж орчуулснаа тайлбарлажээ. “Монголын ямар шүлгээр орчуулахаа шийдэхийн тулд нэгэнтэйгүүр орос эх шүлгийг хянан үзэж аль тохирохыг нь шилж олох хэрэгтэй байсан” гэж тайлбарласан нь гадаад хэлнээс шүлэг орчуулахад хоёр хэлний шүлгийн тогтолцоог харьцуулан судлахын чухлыг өгүүлсэн зарчмын чухал ач холбогдолтой тайлбар юм.

Орчуулагч уншигдах байдлыг нь ажиглаад “уншихад амархан, хоолойд саатахгүй гарч байна” –гэсэн дүгнэлт хийгээд энэ байдлыг хадгалж орчуулах нь чухал гээд “хөнгөн амархан шүлэг болгохын тулд нэг талаас мөрийг богино болгох, нөгөө талаас утгыг бүрэн орчуулахын тулд мөрийг урт болгох хэрэгтэй” гэж үзсэн байна.

Ингээд “нэг мөрийг хоёр болговол нэг талаас шүлэг богино хөнгөн болохоос гадна утгын багтац уужим болно” –гэсэн дүгнэлт хийгээд эл зарчмаар орчуулснаа тайлбарлажээ. Нэг ёсондоо нэг мөрийг хоёр болгож, мөр бүрд гурван үгээр орчуулсан байдаг байна.⁹

Гэхдээ ийнхүү орчуулахдаа эх шүлгийн гол утга санааг хэвээр нь хадгалж буулгадаг. Түүнээс биш эх шүлгийн гол утга санаанд халдаж өөрийн дур зоргоор өөрчлөн гуйвуулах ёсгүй билээ.

Дөрөвдүгээр бадаг буюу,

Мөнгөн аяга шиг гараас чинь

Туулын уснаас амсах юмсан.

Мөнхийн усыг уусан юм шиг

Танхил чамтай амьдрахсан –гэсэн мөрүүдийг Саймон,

I would taste the waters of the Tuul

From your hand, like a silver cup,

And I would live with you, you who are fragile

As though drinking the waters of eternity –буюу монголчилбол,

Мөнгөн аяга шиг гараас чинь

Туулын усыг би амсмаар байна.

Мөнхийн усыг уусан юм шиг

Эмзэгхэн чамтай хамт амьдармаар байна –гэж орчуулжээ.

Эхний мөрөнд байгаа Туулын усыг the waters of the Tuul гэж усыг олон тоон дээр бичсэн байна. Ер нь англи хэлэнд ус юм уу шингэн зүйлийг ширхэгчлэн тоолдоггүй, савалсан саваар юм уу литрээр хэмжиж шингэний хэмжээг тодорхойлдог. Гэхдээ тодорхой нэг гол мөрөн, нуур далайн усыг waters гэж ялангуяа утга зохиолын орчуулгад олон тоон дээр бичдэг. *Мөнгөн аяга шиг*

гар гэдэг уран дүрслэлийг *From your hand, like a silver cup* буюу Мөнгөн аяга шиг гар (өрөөсөн) гэж орчуулсан байна. Уг нь энэ уран дүрслэлийн утга нь логик талаараа чгэсэн бүсгүй хоёр гараа хумбайлган нийлүүлж байж мөнгөн аяга шиг бөөрөнхий хэлбэртэй болгох гэсэн санаа юм. Орчуулагч энэ мөрийн утгыг сайн ойлгоогүйгээс ийм алдааг хийсэн байна. Түүнээс биш өрөөсөн гар дангаараа мөнгөн аяга шиг гүйцэд бөөрөнхий дугуй хэлбэрийг үүсгэх ямар ч аргагүй, тэр тусмаа *cup* нь сэнжтэй юм уу сэнжгүй гонзгой аягыг хэлдэг. Тиймээс аягыг *cup* бус *bowl* гэж орчуулсан бол монгол мөнгөн аяганы хэлбэртэй илүү адилхан болох байсан.

Гуравдугаар мөр буюу мөнхийн усыг уусан юм шиг гэсэн мөрийн үгийн сангийн шууд утгаар нь орчуулсан учраас эх шүлгийн утгатай яв цав таарч байна. Гэхдээ ийнхүү орчуулснаараа англи хэлэндээ гаж буруу ойлгогдох эсвэл үл ойлгогдох зүйл огт байхгүй учраас оновчтой сайн орчуулсан гэж үзэж бүрнээ болох юм.

Харин хамгийн сүүлчийн мөр буюу *Танхил чамтай амьдрахсан* гэсэн мөрийг *I would live with you, you who are fragile* буюу Эмзэгхэн чамтай би хамт амьдармаар байна гэж орчуулсан нь хэдийгээр утгын хувьд ойролцоо юм шиг боловч шүлгийн шадын урын тал дээр үлбэгэр сул, хэт сунжирч, хэмнэл алдагдан бусад мөрнөөсөө сондгойрсон байна.

Ерөөс танхил гэдэг үгийг эмзэгхэн, бяцхан, хөөрхөн сайхан бие галбиртай юм уу царайтай гэсэн утгатай *fragile* гэдэг үг сонгон оноосон нь утгын хувьд гажих зүйлгүй тохирч байгаа мэт боловч энэ тодотгож байгаа тэмдэг нэрийг хэл зүйн дүрмийн дагуу байршлын хувьд шууд тухайн бүсгүй хүний өмнө тавьж *fragile you* гэсэн хоршоо үг үүсгэж болдоггүйд л хамаг учир оршино. Ер нь англи хэлэнд биеийн төлөөний үгийг тэмдэг нэрээр тодотгож бичиж болдоггүй. Тиймээс бүхэл бүтэн тодотгол гишүүн өгүүлбэр оруулж ирж бичсэнээс уг мөр хэт их сунжирчээ. Гэтэл үнэн хэрэгтээ заавал ийм сунжруу найруулгаар бичих шаардлага огт байхгүй юм.

Англи хэлэнд танхил чамтай гэсэн утгатай ойролцоо утгаар хонгор минь, янаг минь, хайрт минь гэсэн утга бүхий *my sweetheart, my baby, my love* гэх үгсээр орчуулчихаж болохгүй зүйл огт байхгүй мэт санагдана. Яагаад гэвэл эдгээр үгсийн аль алинд нь энхрийлж хайрласан, өхөөрдөж эрхлүүлсэн, өнгө аяс бүгд л агуулагдаж байна. Эсвэл, *you, the fragile one*—буюу чи, эмзэгхэн хөөрхөн нэгэн—гэж найруулж бичиж бас болно. Тэгвэл энэ шад хэлбэр дүйлгэцийн хувьд бусад шадтайгаа адил хэмнэлтэй, нэг хэмжээнд байж чадах байсан болов уу.

Харин Карпунин энэ бадгийг,

Сладкая в речке водица,

Нету подобной в других.

Славная, дай же напитокя

Мне из ладоней твоих!

Солнце вдали догорает,

Вьются туманов дымки.

Сердце мое замирает

В роце у Толы-реки—буюу монголчилбол,

Голын амтат ус

Үүнтэй адил нь хаана ч байхгүй

Хонгор минь алганаасаа

Энэ уснаас уулгуулаач

Алсад нар шингээж байна.

Манан будан хуйларч байна.

Туул голын шугуйд

Зүрх минь яг зогсох гээд байна –гэж орчуулсан байна.

Бусад бадгуудын орчуулгатай харьцуулбал энэ бадагт ямартаа ч эх шүлгийн утгатай ойролцоо дөхүүдүү хоёр мөр орж ирж байна. Гурав болон дөрөвдүгээр мөр дээр *Хайрт минь чи алганаасаа энэ усыг уулгаач* буюу гарнаас ус уух гэсэн санааг гаргасан байна.

Бусад мөрийн утга нь эх шүлгийн утгаас дэндүү хол байна. Мөн эх шүлэг дээр эхний бадагийг тавдугаар бадаг болгон давтаж хайрцагладаг. Гэтэл Карпунин эхний бадгийг үүнтэй адил зүгээр нэг давтсангүй, харин эхний дөрвөн мөрийг өөрийнхөө бичсэн эхний дөрвөн мөрийн утгаас огт өөр болгон өөрчилж, харин дараах дөрвөн мөрийн эхний хоёр мөр нь эхний бадгийн мөрүүдтэй ойролцоо утгатай боловч арай өөр маягаар илэрхийлж зөвхөн гурав болон дөрөв дэх мөрийг л сүүлчийн бадгийн төгсгөлд давтаж оруулсан байна.

Тэрээр энэ бадгаа,

Милая, там, где упали

Светлые капли воды,

Дети весной побежали

И зашумели сады.

Птичьи доносятся речи,

И шелестят ветерки

Наши далекие встречи

В роце у Толы-реки –буюу монголчилбол,

Хонгор минь усны гэрэлт дусал

Унасан тэр газарт

Хавар хүүхдүүд гүйлдэж

Цэцэрлэг шуугилаа

Шувууны шулганаан сонсдож байна.

Салхи сэргжигнэж байна.

Туул голын шугуй дах

Бидний эртний уулзалтууд –гэж зохиомжлон бичжээ.

Б. Явуухулан “Яруу найргийн орчуулгад эрхэмлэвэл зохих дөрвөн зүйл бий.

- а) Санааг тод буулгах
- б) Дүр зураглалын өвөрмөцийг хадгалах
- в) Шүлгийн аяс хөгжмийг хадгалах
- д) Шүлгийн хэлбэрийг хадгалах хэрэгтэй. Би шүлэг оруулахдаа үүнийг баримталдаг. Сонет хэмээх арвандөрвөн мөртийг гучинхоёр мөр болгон орчуулсан гэдэг яриа бий. “Рубаи” гэдэг дөрвөн мөртийг найман мөр болгож болохгүй. Цагаан шүлгийг ч

гэсэн мөрийг ньгээлгүй, нэмэлгүй орчуулах хэрэгтэй. Хэрвээ орчуулагч өөрийн дураар загнавал зохиогч нь зохиолоо эргээд танихгүйд хүрнэ.”¹⁰ гэж нэгэнтээ хэлжээ. Тэгвэл тэрвээр Г. Карпунин өөрийнх нь “Туулын шугуй” шүлгийг орос хэл дээр хэрхэн орчуулсаныг олж уншаад шүлгээ мөн эсэхэд эргэлзэж, таньж ядах байсан байхдаа л гэж өөрийн эрхгүй бодогдоно.

ДҮГНЭЛТ

Англи орчуулга нь орос орчуулгыг бодвол эхтэйгээ илүү ойр болсон боловч орчуулгын уран сайхны талаасаа учир дутагдалтай байгаа нь хэт үгчлэх хандлага давамгайлж байсантай холбоотой бөгөөд үүгээр ч үл барам шүлгийн шадын хэмнэл доголдолтой, мөн ташаа ойлгож орчуулсан зүйлс, оновчгүй зүйрлэл ч уг орчуулгад гарч ирж байна. Орос орчуулга нь эх шүлгийн утгаас дэндүү хол байгаа нь орос орчуулагч нь өөрөө монгол хэл мэдэхгүй, зөвхөн орос хэлтэй монгол хүмүүсийн тааруухан хийсэн хадмал орчуулга баримтлан орчуулж байснаас улбаатай болов уу. Тиймээс орос орчуулга нь эх шүлгийн орчуулга бус харин тухайн орчуулагчийн зохиомжилсон шинэ шүлэг болжээ гэж үзэж байна. Харин шүлгийн утга дүйлгэцийг үл хэрэгсэн, зөвхөн хэлбэр дүйлгэцийн талаас нь авч үзвэл Карпунин Саймоныг бодвол төрөлхийн шүлгийн мэдрэмжтэй, авьяаслаг уран бүтээлч болох нь зохиомжлон бичсэн шүлгийн шадын жигд нугалбар, гишгэдэл алдаагүй тэгш хэмнэл, айзамлаг сүүл холбоц, сүүл холбоцыг мөр сөөлжүүлсэн зэргээс харахад илт байна.

Ишлэл, зүүлт

¹ Б. Явуухулан Түүвэр зохиол, УБ., 1985 он, хуудас 501-502

² Яруу найргийнуран чадварын асуудалд, “Монголын утга зохиолын судлал шүүмжлэл” УБ., 1981 он, хуудас 88-89 дэх тал

³ С. Дулам, Ц. Хасбаатар, “Уран зохиолын онолын үүд”, УБ., 1980 он, хуудас 188

⁴ Simon Wickham Smith, *Mongolian verse, the collected poems of Begziin Yavuuhan*, УБ., 2009

⁵ *Thesaurus*

⁶ *Thesaurus*

⁷ *Thesaurus*

⁸ Из Монгольской поэзии XX века, М., 1981

⁹ Ц. Сүхбаатар – Шүлгийн орчуулгыг шүнишлэе, УБ., 2006 он, хуудас 6-7

¹⁰ Орчуулах эрдэм I, УБ., 1972 он, хуудас 119

¹¹ Н. Оюун-Ундраа, Н. Оюунзаяа, *Сувдан дуслын хэлхээс-I*, УБ., 2008 он, хуудас 54-55

Ашигласан ном

1. Б. Явуухулан, Түүвэр зохиол, УБ., 1985 он
2. Яруу найргийн уран чадварын асуудалд, “Монголын утга зохиолын судлал шүүмжлэл” УБ., 1981 он
3. С. Дулам, Ц. Хасбаатар, “Уран зохиолын онолын үүд”, УБ., 1980 он
4. Simon Wickham Smith, Mongolian verse, the collected poems of Begziin Yavuuhulan, УБ., 2009
5. Thesaurus
6. Из Монгольской поэзии XX века, М., 1981
7. Ц. Сүхбаатар – Шүлгийн орчуулгыг шүнишгэлэе, УБ., 2006 он
8. Орчуулах эрдэм I, УБ., 1972 он
9. Н. Оюун-Ундраа, Н. Оюунзаяа, Сувдан дуслын хэлхээс-I, УБ., 2008 он

Summary

In this article, the author compared Mongolian original of the well-known poem “Where was I born” of BegziinYavuukhulan to English translation by Simon Wickham Smith and Russian translation by L.Bukina. Comparing only third, fourth and fifth stanzas of the poem, she touched upon some critical points of their work while mentioning their advantages as the same time and suggested some possible versions of translations of those literary work.

ХАВСРАЛТ:

Туулын шугуй

Translated by N.Oyun-Undraa

The grove of the Tuul

*In the wind like a rabbit's hop
The grove of the Tuul is swaying.
In the dame like a mountain doe
My loving heart is wrapped up.
In the wind of the wild, the Tuul
Speckles like the spines of a takhi.
With the power of love, my poor soul
Gleams like the horizon of sky.
You are a dame like the steppe
To be willingly taken a deep breath.
My soul is the music of the song
That's echoing in the depth of it.
I'd love to sip the water of the Tuul*

*From your hands like a silver bowl.
I'd like to live with you, my sweetheart
As if I drank the waters of eternity.*

*In the wind like a rabbit's hop
The grove of the Tuul is swaying.
In the dame like a mountain's doe
My loving heart is wrapped up*